

Muhafazakâr Yahudilik Siyonizm İlişkisi

Özet: Siyonizm, Muhafazakâr Yahudiliğin tarihsel olarak neşet ettiği Zacharias Frankel'in Tarihi Ekolü'nün düşünce ve programının bir parçası olmuştur ve bu ideal, Tarihi Ekol'dan Muhafazakâr Yahudiliğe olduğu gibi aktarılmıştır. Muhafazakâr Yahudilik ve Siyonizm Yahudi Aydınlanması (Haskala)'nın sonucu olarak ayrı ayrı gelişmiş fakat aralarındaki ilişki hep istikrarlı bir şekilde sürmüştür. Çünkü Muhafazakâr Yahudiler kendilerini geleneksel Yahudiliğin takipçileri olarak görmüşler ve bu yüzden Siyonizm idealine sahip çıkmışlardır. Ayrıca Muhafazakâr Yahudiler Siyonizm'in hedeflediği İsrail topraklarına göç edip yerleşmeyi kutsal bir yolculuk (*aliya*) olarak kabul etmişlerdir. Makalede, Muhafazakâr Yahudilerin, özellikle dini referanslardan ilham alarak Siyonizm fikri ve idealini nasıl sahiplendikleri anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakâr Yahudilik, Siyonizm, İsrail, Siyon, Filistin.

İsmail
BAŞARAN*

Conservative Judaism and Zionism Relation

Abstract: Zionism has been a part of Zacharias Frankel's Historical School, which is the historical origin of Conservative Judaism. These ideals have been transferred from the Historical School to Conservative Judaism without encountering any changes. Although Conservative Judaism and Zionism have developed separately as a result of the Jewish Enlightenment (Haskala), the relationship between them has been consistent. This is because Conservative Jews have regarded themselves as followers of traditional Judaism and thus have protected the ideal of Zionism. Furthermore, Conservative Jews have accepted Aliya (Zionism's goal of migrating to and living in Israel) as a sacred journey. The article tries to depict how Conservative Jews have adopted the idea and ideals of Zionism by drawing inspiration from religious references.

Key Words: Conservative Judaism, Zionism, Israel, Zion, Palestine.

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi. ibasaran@hotmail.com.

Giriş

Muhafazakâr Yahudilik Siyonizm ilişkisine geçmeden önce, Muhafazakâr Yahudiliğin kısaca tanımını yapmak istiyoruz. Muhafazakâr Yahudilik, Reformist Yahudilerin aksine geleneksel Yahudi Şeriatı (Halaka)'nı¹ bağlayıcılığını ve diğer taraftan Ortodoks Yahudiler gibi düşünmeyip Halaka'nın yeni şartlara göre esnetilerek yorumlanabileceğini kabul eden ve bu iki grup arasında orta yolu tutan, 20. yüzyılda orta sınıf American Yahudilerinin en çok itibar ettiği bir Yahudi dinî hareketidir. Kökleri itibarıyla, Almanya'da İbranicenin ibadet dili olmasını reddetmesiyle (1845) başlayan, Reformistlerin radikal kararlarına karşı çıkan ve hareketin ideolojik önderi ve Tarihi Ekol'ün² savunucusu sayılan Zacharias Frankel (ö.1875)'e kadar uzanan bu Hareket, içerisinde Frankel'in öğrencilerinin de bulunduğu Alman Yahudilerinin Amerika'ya göçlerinin ardından daha sonra varlığını Amerika'da sürdürmüştür. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde 1 Milyon civarında Muhafazakâr Yahudi yaşamaktadır.

Siyonizm'in kısaca tarifine gelince; Siyonizm bu adı, Yahudilere göre kutsal topraklar olan ve Kudüs'te bulunan Siyon tepesinden almaktadır. Yahudilerin kutsal kitabında Kudüs ve genel olarak İsrailoğullarına vadedilen topraklardan Siyon olarak bahsedilmektedir.

Siyonizm'in temelini teşkil eden "İsrail Toprağı" kavramı, Yahudiliğin özünde daima önemli bir yere sahip olmuştur. Tekvin Kitabı'nda tasvir edilen³ İbrahim Peygamber ile yapılan ahde dayalı olarak, İsrail oğulları ile İsrail Toprağı arasında bir bağ oluşmuştur. Bu yüzden İsrail Toprağının kutsallığı vardır.⁴

Bu tür dinî referanslardan kaynağını alan Siyonizm, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı Avrupa ve Amerikan Yahudiliklerine damgasını vuran üç büyük modern dinî oluşumun (Ortodoks, Reform ve Muhafazakâr) yanı sıra, aynı dönemde Aşkenaz kökenli Yahudiler arasında ortaya çıkan ve farklı biçimleriyle bilhassa Doğu Avrupa Yahudileri arasında kabul görüp kendine taraftar toplayan bir ideolojidir.⁵

XIX. yüzyıl boyunca, Yahudilerin içerisinde yaşadıkları toplumda asimile olup yok olmalarını durdurmak maksadıyla "Siyon'a dönüş" tavsiye edilmiştir.⁶ Çünkü

- 1 Yahudiliğin ahlâk ve ibadetlerini içine alan inanç ve pratiklerin bütününe verilen isimdir.
- 2 Öncülüğünü Alman asıllı rabbi Zacharias Frankel (ö. 1875)'in yaptığı ve Yahudiliğin tamamen muhafaza edilmesi gerektiği, halakanın bağlayıcı olmaya devam edeceği fakat zamanın şartlarına uyarlanabileceğini savunan ekoldür. Tarihi Ekol, Yahudi Şeriatı (Halaka)'nın tarihsel süreçte belli şartlar altında daima değişikliğe uğradığını ve bu sürecin devam etmekte olduğunu ifade etmiştir.
- 3 Tekvin, 15: 18 – 21.
- 4 Naftali Brawer, *A Brief Guide To Judaism*, (London Constable & Robinson Ltd.,2008), 80.
- 5 Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, (İstanbul: İSAM Yayınları, 2012), 59.
- 6 Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, (Konya: Damla Ofset A.Ş., 2005), 694.

Çarlık Rusyasında meydana gelen, Yahudilerin öldürülmesi, yaralanması ve evsiz kalmasıyla sonuçlanan Yahudi karşıtı çatışmalar (*pogrom*) Yahudilerin sadece kendi devletlerinde güvende olabileceklerine dair Siyonist fikri tetiklemiştir.⁷

Bu genel bilgiler verildikten sonra şimdi de Muhafazakâr Yahudilik ile Siyonizm'in nasıl irtibatlandırılabilirliği üzerinde durulacaktır.

Muhafazakâr Yahudilik Siyonizm İlişkisi

Siyonizm, Muhafazakâr Yahudiliğin orijin olarak gelmiş olduğu Zacharias Frankel'in Tarihi Ekolü'nün düşünce ve programının bir parçasıdır ve bu ideal, Tarihi Ekol'dan Muhafazakâr Harekete olduğu gibi aktarılmıştır. Muhafazakâr Yahudilik ve Siyonizm ayrı ayrı gelişmiş fakat aralarındaki ilişki istikrarlı bir şekilde sürmüştür. Sonuç olarak ikisi de zamanla hem kavramsal ve hem de kurumsal olarak gelişmiştir.⁸

Her şeyden önemlisi Yahudiler, Avrupa'daki Yahudilere yönelik saldırılar neticesinde kendilerine ait bir vatana olan ihtiyacı anlamışlardır. Çıkarılan dersler neticesinde Yahudilerin kendi aralarında sosyal ve ekonomik olarak dayanışma gerekliliği, İsrail toprağına dönüş özlemini hızlandırmış ve Siyonizm dünya Yahudiliğinin hâkim ideolojisi hâline gelmişti. Amerika'da Tarihî Ekol'ün üyelerinin çoğunluğu Siyonizm'e sadakat gösteriyordu. Özellikle, Louis N. Dembitz (ö.1907), Marcus Jastrow (ö.1903), H. Pereira Mendes (ö.1937), Benjamin Szold (ö.1902) ve Solomon Solis-Cohen (ö.1948) gibi önemli isimler bu desteği gösterenler arasındaydı. Bunun yanında ileride Muhafazakâr Yahudiliğın ana kurumu olan *Jewish Theological Seminary (JTS)*'nin rektörlüğünü yapacak olan Sabato Morais⁹ görev yaptığı Philadelphia'da "Siyon Aşıkları (Hovevei Zion)"¹⁰ adlı Siyonist kuruluşla koordineli çalışıyordu.¹¹

7 Michael Brenner, *Kısa Yahudi Tarihi*, çev. Sevinç Altınçekiç, (İstanbul: Alfa Tarih, 2011), 194-195.

8 Moshe Davis, *The Emergence of Conservative Judaism*, (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1963), 268.

9 Morais, Muhafazakâr Yahudiliğın rabbi yetiştirmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin New York şehrinde kurulan ana eğitim kurumu olan Jewish Theological Seminary'de 1886 – 1897 yılları arasında ilk kurucu rektör olarak görev yapmıştır. Bkz. Pamela S. Nadell, Marc Lee Raphael, *Conservative Judaism in America*, (New York: Greenwood Press, 1988), 357.

10 19. Asırda, Yahudilerin Filistin'deki tarım arazilerine yerleşmesini sağlamak amacıyla oluşturulan bu Siyonist kuruluş, özellikle Rusya'daki Yahudilerin gelip Filistin topraklarına yerleşmelerine yardımcı olmuştur. Bkz. David Bridger, *The New Jewish Encyclopedia*, (New York: Behrman House, 1962), 211.

11 Davis, *The Emergence of Conservative Judaism*, 268-269.

Muhafazakâr Hareketin ilk dönemdeki önemli simalarından biri olan Mendes, Siyonizm'i Yahudilerin evrimi (gelişimi) olarak kabul etmiştir. Ona göre, defalarca üzerinde durduğu Filistin'in tekrar inşası fikri, Filistin'e fiziksel olarak sahip olmaktan daha öte bir anlam taşımaktadır. Bu sahiplik, Filistin'in Katolik dünyasının Roma'ya sahip olması gibi tüm dünyadaki Yahudilerin ilham aldığı manevi bir merkez olması anlamına gelmektedir. Mendes, Tarihi Ekol'ün görüşlerini formüle ederek, "Dünyanın Manevi Olarak Kalbinin Attığı Yer (*The Spiritual Impulse of the World*)" başlığı altında Filistin üzerine yazı yazmış ve görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"Filistin dediğimizde peygamberî vizyonu ayakta tutan idealleri kastediyoruz. Filistin'in İbraniler tarafından tekrar inşasından kastımız, dünya Yahudiliği için manevi bir merkezin inşası ve nihai olarak yeryüzünde Tanrı Krallığı'nın oluşturulmasıdır. Bu peygamberî ideallerin gerçekleştirilmesi sadece İbrani'lere fayda sağlamayacak, aynı zamanda dünya Tanrının lütfuna mazhar olarak "Peygamberî Siyonizm", "Kutsal Kitap Siyonizmi" veya "Manevi Siyonizm" gerçekleşmiş olacaktır."¹²

Mendes ve diğerleri gibi erken dönem rabbi (haham) ve liderlerinin Siyonizm ile ilgili fikirlerinden *JTS* öğrencileri de etkilenmişlerdir. *JTS* profesörlerinden Bernard Drachman (ö.1945) ve Gustave Liebermann (Talmud hocası) görevlerinin ilk yıllarında "Siyon Aşıkları (*Hovevei Zion*)" adlı Siyonist kuruluşla ortak çalışmışlardır. Öğrencileri onların bu örnek davranışlarını takip ederek, 1896 yılında *Zionist Society* ve *The Young American Zionists* gibi Siyonist organizasyonların kurulmasında öncülük etmişlerdir.¹³

Morais'ten sonra *JTS*'in 1902-1915 yılları arasında ikinci rektörü olan Schechter (ö.1915) de Siyonizm ile Amerika'daki Yahudilik arasında hayati bir ilişki olduğuna işaret etmiştir. Schechter, 1906 yılında *American Hebrew*¹⁴ dergisinde yayımlanan ve Amerikan Siyonistleri Federasyonu tarafından kitapçık haline getirilen "*Zionizm: A Statement*" başlıklı yazısında fikirlerini şöyle açıklamıştır:

"Siyonizm dünyaya, Yahudiliğin kendi hayatını korumak için yok olmadan ayakta kalması gerektiğini söylemektedir. Bu hayat gerçek ve sağlıklı bir hayattır. Siyonizmin başarısı sadece Siyon ve Filistin (e dönüş ideali) ile sınırlıdır."

12 Davis, *The Emergence of Conservative Judaism*, 273.

13 Davis, *The Emergence of Conservative Judaism*, 274.

14 New York'ta İngilizce olarak yayımlanan haftalık dergi. 1879 yılında yayımlanmaya başlayan dergi, zamanın önemli Yahudi aydınlarının makalelerini yayımlamıştır. Bkz. Geoffrey Wigoder, *The New Standard Jewish Encyclopedia*, (New York, Facts On File. Inc., 1992), 43.

landirilmamalı, aynı zamanda bu ideal milli Yahudi vicdanının uyanmasını sağlamalıdır. Siyonizm, maddi veya manevi olsun her çeşit kölelikten kurtularak Yahudi bağımsızlığının ilan edilmesidir ve aynı zamanda bizi geleceğe hazırlamaktadır ki bu da Yahudiliğin geleceğidir.”¹⁵

Siyonist hareketin ortaya çıktığı dönemde farklı görüşler beyan edilse de Schechter, Siyonizm’in hep lehinde olmuş fakat Siyonizm ile ilgili felsefesini dinî bir kontekste oturtmuştur. “Ben bu türden bir Siyonistler sınıfına aitim.” diyerek durduğu yeri net bir şekilde ifade etmiş ve bu tür düşüncenin Siyonizm’in dinî-millî olan yönüne daha fazla vurgu yaptığını belirtmiştir. O, İsrail milli şuurunun tekrar doğuşu ve İsrail dininin dirilişinin birbirinden ayrılmasının imkânsız olduğuna inanmıştır. Ona göre; İsrail’in seçilişi, Tanrı’nın İsrail’le yaptığı ahdin yıkılmazlığı, İsrail’in ölümsüzlüğü, millet olarak İsrail’in Filistin’de tekrar inşası ve orada kutsal bir hayatın tanzim edilmesi, yeryüzünde Tanrı krallığının kurulması vb. idealler dört bin yıldır Yahudilerin dini ve millî literatüründe ortak hedefler olarak yer almıştır.¹⁶

Schechter’in bakış açısına göre Siyonizm, dünyadaki tüm Yahudileri, neredeyse tüm kültür ve düşünce tiplerini temsil eden farklı Yahudi elementlerini bir platformda buluşturacak ve yönetecek evrensel bir birliktir. Ona göre, Filistin ata yurdu olduğundan Yahudiler tarafından iskân edilmeli ve orada bağımsız millî bir hayat sürdürülmelidir. Schechter, tarih ve geleneğin merkezi ve genel olarak Yahudilerin hassasiyet sahibi olduğu Filistin’i, “Tanrı’nın ülkesi” ve “Va’dedilmiş Toprak” olarak ifade etmiş ve hâlâ bu duygu ve idealin Yahudilerin kalplerinde muhafaza edildiğini belirtmiştir.¹⁷

Schechter ayrıca Siyonizm’i, asimilasyona karşı koruyucu bir zırh olarak telakki etmiş, asimilasyondan Amerikanlaşmanın anlaşılmasında gerektiğini, Amerika’daki her Yahudi’nin İngilizce öğrenmesinin, Amerikan tarihi ve literatürünü çalışmasının gerektiği ve bunun Amerikan vatandaşlığının sorumlulukları çerçevesinde gerekli olduğunu açıkladıktan sonra, asimilasyondan kastettiğinin kimlik kaybı olduğunu ifade etmiştir. O, sonuçları açısından asimilasyonun pogromlardan daha kötü olduğunu, bu yüzden Siyonizm’in Yahudilere hayatlarını (kimliklerini) kaybetmeden sağlıklı bir Yahudi hayatı yaşayabileceklerini vaat ettiğini düşün-

15 Abraham J. Karp, “A Century of Conservative Judaism in the United States,” *American Jewish Year Book 1986*, American Jewish Committee (AJC), Milton Himmelfarb ve David Singer, (Ed.), Vol. 86, (Scranton PA, Jewish Publication Society (JPS), 1986), 24.

16 Ben Zion Bokser, “Conservative Judaism,” *The Jewish Quarterly Review*, 45/4, (April 1955), 343.

17 Solomon Schechter, “Zionism: A Statement,” *Tradition and Change*, ed. Mordecai Waxman, (New York: Rabbi Max Arzt, 1958), 458.

mektedir. Yine ona göre Yahudiler sürgünde (*galut*) çok acı çekip asimile olmuşlardır. Bu yüzden Siyonizm buna çare olabilme yeteneğine sahiptir.¹⁸

Siyonizm ve Muhafazakâr Yahudilik arasındaki organik bağ, tarih boyunca Hareketi karakterize etmiştir. Hareketin lideri olarak Solomon Schechter, *JTS*'nin başkanı iken ilk on yılında ve yirminci yüzyılın yarısında tarihî bir tanımlama yaparak kendisini bir Siyonist olarak ilan etmiş ve Yahudi toplumundan bu amacı ve ideali takip etmelerini istemiştir.¹⁹

Schechter çağında Muhafazakâr Yahudiliğin önde giden ideoloğu ve en aktif Siyonist sözcüsü *JTS* profesörü Israel Friedlaender (ö.1920) olmuştur. Ahad Ha'am (ö.1927) ve Simon Dubnow (ö.1941)'un takipçisi olarak o da, Yahudiliğin milli ve kültürel olarak Filistin'de tekrar doğuşu için çalışmış ve Amerika'da yapılan bu çalışmanın Yahudi toplumu için hayatiyet arz ettiğini ve Yahudiliğin ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmiştir.²⁰

Muhafazakâr Hareketin başlangıcından itibaren, onun ana kurumu olan *JTS*'nin öğretim kadrosu, rabbiler ve bağlı cemaatler büyük bir istekle Siyonist hareketi destekleyerek din ile milliyetin birbirinden ayrılmaz unsurlar olduğunu savunmuşlardır. *JTS*'de elli yıl Talmud hocalığı yapan ve iki nesil talebe yetiştiren Louis Ginzberg (ö.1953), "Dinsiz bir Yahudi milliyetçiliği meyvesi olmayan bir ağaç gibi, Yahudi milliyetçiliği olmayan bir Yahudilik dini de kökü olmayan bir ağaç gibidir." diyerek Yahudilik ve Yahudi milliyetçiliği (Siyonizm) arasındaki baği izah etmiştir. On dokuzuncu asırda birçok *JTS* öğretim üyesi de aynı ideali desteklemiştir. Bunlardan biri de *JTS* Talmud Profesörü Marcus Jastrow (ö.1903)'dur. Jastrow, Amerikan Siyonistleri Federasyonu (FAZ) başkan yardımcılığı görevini üstlenmiştir. Yine *JTS* öğretim kadrosundan Joseph Hertz (ö.1946), Filistin'in hem sığınılacak ve hem de dünya Yahudilerinin övünç kaynağı bir yer olduğuna dair makaleler yazarak Siyonizmi desteklemiştir. Bunun yanında *JTS* öğrencileri bu fikri destekleyen, *Hebrew League*, *Menorah*, *Zion League*, *Young Judea*, *Sons of Israel*, *Herzl Zion Club* vb. birçok Siyonist dernek ve kuruluş oluşturmuşlardır.²¹

Schechter'ın takipçileri ve öğrencileri daima Siyon isteğini ve İsrail'in tekrar doğacağı dinî idealini taşımışlardır. 1928 yılında, Muhafazakâr Yahudiliğin Rabbiler

18 Schechter, "Zionism: A Statement," 459-460.

19 Robert Gordis, *Understanding Conservative Judaism*, (New York: The Rabbinical Assembly, 1978), 122.

20 Karp, "A Century of Conservative Judaism," 24.

21 Marc Lee Raphael, *Profiles in American Judaism*, (San Francisco: Harper & Row Publishers Inc., 1984), 106.

Birliği olan *Rabinal Assembly (RA)*'nin yıllık toplantısında açıkça Filistin'de kolonileşme ve Siyonist akıma yardım çağırısı yapılmıştır. Muhafazakâr rabbi ve idareciler, Yahudilerin İsrail'e yerleşmesine yardım eden ve 1948 yılında İsrail devletinin kuruluşuna kadar yeni İsrail devleti için çalışan *The United Jewish Appeal*²² adlı kuruluşu desteklemişlerdir. Birçok Muhafazakâr düşünür, Yahudileri İsrail'e göç ederek yerleşme (*aliyah*)²³'ye teşvik etmiştir. Onlar bazı Siyonistlerin, İsrail dışında Yahudiliğin yaşamasının mümkün olmadığı fikrine katılmamakla birlikte, gerçek dinî hayatın ve maneviyatın ancak İsrail topraklarında mümkün olabileceğini düşünmüşler ve bu yüzden birçok Muhafazakâr rabbi, eğitimci ve idareci İsrail'e yerleşmiştir.²⁴

Dünyadaki tüm Yahudi grupları, İsrail'in nasıl destekleneceği konusunda aralarında tartışsa, bazıları İsrail Devletinin birtakım politikalarına katılmasa ve hatta küçük bir Yahudi azınlık grup Yahudiliğin Siyonizm'den ayrı tutulması gerektiğini iddia etse de bir Yahudi'nin Siyonist olmak zorunda olduğu aşikârdır.²⁵

1948 yılında İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar ve hatta daha sonraki birkaç yıl, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasına, Siyonizm'i, Yahudiliğin evrensel bir din olarak ilerlemesine engel olarak gören Reformist grup ile Siyon'a Yahudilerin dönüşüne sadece Mesih'in önderlik edebileceği ana fikrinden dolayı karşı çıkan birçok Ortodoks lider olmasına rağmen,²⁶ sadece Muhafazakâr Hareket güçlü bir anti-Siyonist kanada asla sahip olmamıştır. Aksine, hareketin öncüsü Schechter, Siyonizmi "Sahip olduğüm en değerli rüya" şeklinde tanımlamıştır. Cyrus Adler ve Jacob Schiff gibi önceleri Siyonist olmayan fakat daha sonra Siyonist hareketin destekçileri olanlar da vardır. Muhafazakâr Yahudilik ile ilişkili olanların büyük çoğunluğu, ilk başlangıcından itibaren hayatları boyu aktif Siyonistlerden olmuştur.²⁷

22 1939 yılında Amerikan Yahudileri tarafından kurulan bu yardımlaşma kurumu, dünyadaki Yahudilerin problemleriyle ilgili milyar dolarlık yardım fonları oluşturmaktadır. Bkz. David Bridger, *The New Jewish Encyclopedia*, (New York: Behrman House, 1962), 493.

23 İbranice'de yüksek bir platforma çıkmak veya yükselmek anlamına gelen bu tabir, hem ibadet esnasında Tora okunurken ki hâl için kullanılırken hem de İsrail'e göçü ifade etmektedir. Bkz. Sara E. Karesh, Mitchell M. Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, ed. J. Gordon Melton, (New York: Facts On File, Inc., 2006), 10-11.

24 Gilbert S Rosenthal, *The Many Faces of Judaism*, (New Jersey: West Orange, Behrman House, Inc., 1978), 110

25 Elliot N. Dorff, *Conservative Judaism: Our Ancestors to Our Descendants*, (New York: National Youth Commission, United Synagogue of Conservative Judaism, 1996), 215.

26 Dorff, *Conservative Judaism*, 215-216.

27 Dorff, *Conservative Judaism*, 216.

Şunu hatırdan çıkarmamak gerekir: Muhafazakâr Yahudilik, İsrail milleti üzerinde önemle durduğundan, “Yahudi ana vatani”nda Yahudi milleti için bir devletin kurulması konusundaki bu isteği anlamak zor olmasa gerektir. Aynı zamanda, Muhafazakâr Yahudilik, dini Yahudi medeniyetinin en önemli unsuru olarak gördüğünden Muhafazakâr liderlerin Siyonizm’i, Herzl ve Ben Gurion (ö.1973)²⁸ gibi seküler Siyonistlerin Siyonizm’inden nasıl farklı olduğu kolayca anlaşılabilir. Zira Siyonizm Avrupa’da anti-Semitizm sorununu çözenin bir aracı idi. Eğer Yahudiler Avrupa ülkelerini terk edip diğer devletler gibi bir devlet kursalardı anti-Semitizm’in biteceğini düşünmüşlerdi. Seküler Siyonistlerin Siyon’a ilgileri politiktir ve yeni bir devlet umudu tamamen politik bir beklentiydi.²⁹ Diğer taraftan, Schechter ve daha sonraki Muhafazakâr liderlerin Siyonizm’den beklentileri ve motivasyonları ise farklıydı. Onları bu konuya motive eden, çağlar boyunca oluşan İsrail’e geri dönüş ile ilgili Yahudilerin literatürü ve bu konudaki özlemleri idi. Ümitler ise, orada yaşayan Yahudilerin ahlâki, kültürel ve dinî büyümelerini teşvik edecek bir devlet içindi. Bu devlet, onların aracılığı ile bütün dünyada yaşayan Yahudilerin de aynı şekilde onlardan nasiplenmelerini sağlayacaktı. Eğer böyle olmazsa, Schechter; Siyonizm’in Yahudiler ve Yahudilik için bir tehlike olacağını, çünkü seküler bir devlette sayısal olarak yaşamaktan daha fazla bir şey ifade etmeyeceğini belirtmiştir. Schechter, böyle bir Yahudiliğin uzun sürmeyeceğine ikna olmuştur. Bu düşüncüyü Robert Gordis, Yahudilik olmadan Siyonizm’in köksüz kalacağını, Siyonizm olmadan Yahudiliğin ise faydasız (semeresiz) olacağını ifade etmiştir.³⁰

Seküler Siyonizm ile Muhafazakâr Hareketin dinî kültürel Siyonizm tipi arasındaki fark, başka bir alanda önemli anlama (*implication*) sahiptir. O da, Yahudinin Diaspora ile olan ilişkisidir. Eğer İsrail için ümit ve motivasyon sadece politik ise, o zaman gerçek Siyonist olmak için tek yol kalır, o da İsrail’de yaşamaktır. Bunu, Ben Gurion açıkça ifade etmiştir. Diğer taraftan, İsrail’i dünya Yahudiliğinin dinî ve kültürel merkezi olarak görmek, Diasporanın Yahudi toplumlarının gerçekliğini inkâr etmek anlamına gelecektir. Ben Gurion’un savunduğunun aksine şöyle demek de mümkündür: İsrail dışındaki Yahudi toplumlarının varlığı, İsrail’in

28 Asıl adı David Ben-Gurion’dur. Modern Siyonist hareketin yıllarca liderliğini yapmış ve İsrail’in ilk ve 1948-1953 ile 1955-1963 yılları arasında en uzun başbakanlık yapan siyasi lideridir. Bkz. Karesh ve Hurvitz, *Encyclopedia of Judaism*, 50-51.

29 Dorff, *Conservative Judaism*, 216.

30 Dorff, *Conservative Judaism*, 216-217.

kültürel, politik ve ekonomik refahı için gereklidir. İşte Muhafazakâr Yahudiliğin tutumu bu şekilde oluşmuştur: Onlara göre, İsrail ve Diaspora Yahudi toplumlarının her ikisi de geçerli, Yahudiler ve Yahudiliğin geleceği için önemlidir.³¹

Muhafazakâr Hareketin Siyonizm anlayışı sadece düşünce boyutunda kalmamış somut şekilde pratiğe de dökülmüştür. Muhafazakâr rabbiler ve yöneticiler yıllarca İsrail'in önde gelen finansal destekçileri olmuşlardır. 1927 yılı başlarında, Rabbi Israel Goldstein'in ifadesine göre, Amerika'nın meşhur Siyonist organizasyonlarından olan "The Zionist Organization of America" JTS'i ve yetiştirmiş olduğu Muhafazakâr rabbileri, "Amerikan Siyonizminin rabbinik kalesi" olarak görmüştür. Fakat Muhafazakâr destek sadece bununla kalmamıştır. Muhafazakâr Hareket, eğitim gezileri sayesinde Diaspora Yahudilerine İsrail'de yaşayan Yahudileri, oranın kültürünü ve İsrail topraklarını tanıtmıştır. Aynı zamanda, Amerika'da yaşayan öğretmen ve öğrencilerin kullanımı için eğitim materyalleri hazırlayarak yayın yoluyla onların İsrail hakkında bilgilenmelerine yardımcı olmuştur. Yıllardan beri, Muhafazakâr Yahudilik adına eğitim hizmeti veren kurumlardan olan *Camp Ramah*³² ve *United Synagogue Youth (USY)*³³ adlı kuruluşlar, Amerika'da bu kurumlara bağlı okullarda ders veren eğitimci personeli İsraili Yahudilerden oluşturmuş ve kampa katılan gençlerin İsrail Yahudileriyle iletişim kurmalarını sağlamışlardır. Diğer taraftan İsrail'de "Masorti Hareket" adıyla anılan hareket, İsraili gençler ve yetişkinlere Muhafazakâr Yahudiliği tanıtmak için sinagoglar, okullar, eğitim materyalleri ve gençlik grupları da oluşturmuştur.³⁴

31 Dorff, *Conservative Judaism*, 217.

32 Bu kuruluş, *Seminary (JTS)*'nin sponsorluğu ile 1946 yılında kurulmuştur. Öncelikle İbranice konuşma eğitimini amaçlayarak kamp şeklinde organize olan bir kuruluştur. Amerika ve Kanada'da altı tane okulu bulunan bu eğitim kurumu, aynı şekilde Güney Amerika, İsrail ve Avrupa'da da organize olmuştur. *Camp Ramah*'ın alt yapısı, aynı inanca sahip kişilerin (gençlerin) Yahudiliği 24 saat yaşayabilmesi düzenine göre oluşturulmuştur. Bu çalışma ve organizasyon, çoğu Yahudi kuruluşu tarafından, Muhafazakâr Hareketin Yahudi eğitimine yaptığı en önemli katkısı sayılmaktadır. Bkz. Neil Gillman, *Conservative Judaism: The New Century*, (New Jersey: Behrman House, Inc., 1993), 90.

33 US'a bağlı olarak 1951 yılında kurulmuştur ve gençlerin eğitimini hedeflemektedir. Bkz. Nadell ve Raphael, *Conservative Judaism in America*, 347. Bu programın amacı, katılımcı gençlerin Muhafazakâr Yahudiliğe minnettarlığı ve farkındalıklarını geliştirip zenginleştirmektir. Bu yüzden, programın süresi öğrenci veya katılımcıların, *Şabat* ve *Kaşerut* kuralları, günlük ibadetleri öğrenebilecek ve aynı zamanda belli bir program dâhilinde sunulan derslere katılabileceği uzunlukta olmaktadır. Yahudi eğitimi ve uygulamaları ile ilgili olan bu programlar, 1960 yılından bu yana *United Synagogue Youth (USY)* tarafından sürdürülmektedir. Bkz. İlgili kuruluşun web sitesi: Erişim 11.01.2014. <http://www.usy.org/escape/na/wheels>.

34 Dorff, *Conservative Judaism*, 217.

Muhafazakâr Yahudiliğin Siyonizm ve özel anlamda İsrail'le ilişkisinin hep bu düzeyde olumlu seyrettiğini ve aralarında hiçbir problemin olmadığını söylemek doğru değildir. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi İsrail'in kuruluşundaki gaye daha çok politik amaçlar taşımıştır.

İsrail Devleti kurulduğu zaman, mümkün olduğunca İsrail'de yaşayan Yahudilerin desteğini kazanmak ve İsrail'e belirgin bir Yahudi karakter vermek amacıyla oradaki seküler ve dindar Yahudiler arasında bir uzlaşma sağlanmıştı. Uzlaşma şartlarına göre, kişisel konular çeşitli dinlerin otoriteleri tarafından ele alınacak ve diğer tüm konularda ise hükümet ve laik mahkemeler yetkili olacaktı (yargılaması geçerli olacaktı). Kişiye ait özel konular, özellikle evlilikler, boşanmalar ve ihtidalarından oluşmakta idi. Bu gibi konularda Yahudi toplumunda dinî mahkemeler (*Bet Din*) yetkili kılınmıştı. Buna göre İsrail Yahudilerinin bahsi geçen konularda hiçbir seçeneği bulunmamakta idi, çünkü İsrail'de sivil bir evlilik veya boşanma yoktu. Evlilik, boşanma ve ihtidaları icra etme konusunda sadece Ortodoks rabbiler yetkili olduğundan İsraili Yahudiler, onlardan bu tür hizmetleri almak ve onların bu konulardaki halaka yorumuna teslim olmak zorunda kalıyorlardı. İsrail'de Ortodoks uygulamaların resmen geçerli olması, Muhafazakâr rabbilerin icra ettiği evlilik, boşanma ve ihtidaları geçersiz kılıyordu.³⁵ Diaspora'da Muhafazakâr rabbiler tarafından Yahudiliğe geçişi yani ihtidası kabul edilmiş olan Yahudiler ile yine onlar tarafından boşanması gerçekleştirilmiş olan Yahudiler İsrail vatandaşlığına geçişte, icra edilen işlemlerin geçerli sayılmaması nedeniyle bugün bile sık sık problemler yaşamaktadır.³⁶

Üstelik İsrail'de, rabbiler, sinagoglar ve din eğitimi, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'daki gibi mahallî cemaatler tarafından değil, hükümet tarafından finanse edilmektedir. Ortodoks rabbiliği İsrail'de tanınan tek otorite rabbilik olduğu için Muhafazakâr rabbiler, sinagoglar ve eğitim programları; hükümetin sadece Ortodokslardan değil bütün İsrail toplumundan aldığı vergilerden ve Diaspora'da yaşayan Muhafazakâr ve Reformist Yahudilerden gelen bağışlardan elde ettiği paraya rağmen maddi devlet desteğinden yoksundur. Bu açıkça Muhafazakâr Yahudiler için kabul edilmesi zor bir durumdur. İsrail ve Kuzey Amerika'daki Mu-

35 Evlilik, boşanma ve ihtidaların geçerliliği konusunda sadece Muhafazakâr Yahudilerin uygulamaları değil aynı zamanda Reformist ve liberal rabbilerin icra ettiği bu tür faaliyetler de, (Ortodoks rabbilerin tekelinde olduğundan) İsrail'de tanınmamaktadır. Bkz. Norman Solomon, "Zionism and Religion: the Transformation of an Idea," *The Annual of Rabbinic Judaism*, Vol. 3, ed. Alan J. Avery-Peck, William Scott Green, Jacob Neusner, (Boston: Brill, 2000), 170-171.

36 Dorff, *Conservative Judaism*, 218.

hafazakâr liderlerin bu durumu düzeltmek için güçlü adımlar atması gerekmektedir. Bu tür önlemler, sadece İsrail'deki Muhafazakâr Hareket'in geleceği için değil, aynı zamanda İsrail'de din özgürlüğünün geleceği açısından da önemli olacaktır.³⁷

Bu arada, Muhafazakâr Hareket İsrail'deki Muhafazakâr cemaatin dinî ihtiyaçlarını karşılamada önemli adımlar atmıştır. İsrail'de Muhafazakâr Yahudiliğe ait, *The Center for Conservative Judaism* adıyla bir merkez ve *The Seminary For Jewish Studies* adıyla da bir Yahudi Araştırmaları Merkezi bulunmaktadır. Bunun yanında Muhafazakâr sinagoglar ve örgün eğitim veren gündüzlü okullar vardır. Üstelik birçok Muhafazakâr rabbi, İsrail'deki üniversiteler ve öğretmen yetiştiren kurumlardaki kadrolara yerleşmektedir. Muhafazakâr Hareketin ana eğitim kurumu *JTS* ile İsrail Devleti Eğitim Kurumları, İbrani Üniversitesi ve *kibbutz*³⁸ akımları arasındaki yeni iş birliği, hem Amerika'daki Muhafazakâr Hareketin eğitim programları hem de İsrail'deki eğitim programlarını zenginleştirme potansiyeli taşımaktadır.³⁹

Sonuç

Muhafazakâr Yahudilik Siyonizmi, felsefe ve ideoloji olarak takip ettiği Frankel'in Tarihi Ekol'den olduğu gibi almış ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyonizm'in en sadık destekçileri olmuştur. Fakat diğer taraftan da dinî tarafı ihmal edilen Siyonizm'in de Yahudi şovenizmine götürebileceği endişesini taşımışlardır.

Bunun yanında, Muhafazakâr Yahudiliğin liderleri Siyonizm'i, yetişen genç nesillerin vadedilmiş topraklara kavuşma ideallerini kamçılayan bir rüya olarak görmüşler ve onlara bu yönde eğitim verilmesi için (*Schechter School, Camp Ramah* vb.) birçok okullar açmışlardır.

Muhafazakâr Hareket aynı zamanda Siyonizm'i, Yahudi olma bilincini ve Yahudileri birarada tutan bir ideal olarak görmüş ve bu yüzden bu fikre kurumsal olarak

37 Dorff, *Conservative Judaism*, 216.

38 *Kibbutz*, İsrail'in bağımsız bir devlet olmasından önce Filistin'de komün tarzda oluşturulan yerleşim birimleridir. Adını bu faaliyetten alan (ve Siyonizm'in en özgün icatlarından biri olan bkz. Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001), 324. *Kibbutzim* önce tarımsal yerleşme olarak başlamış ve daha sonra kırsal bölgelerde çoğalmıştır. Bugün, aslen sosyalist prensiplere bağlılığı kendine düstur edinen bu grup İsrail nüfusunun % 3'ünden azına tekabül etmektedir. Günümüzde aralarında seküler anlayışa sahip kişiler olsa da çoğunluğu Ortodoks Yahudiliğe bağlıdır. İçlerinde Muhafazakâr Yahudiliğe bağlı kimse bulunmamaktadır. Bkz. *Karesh ve Hurvitz, Encyclopedia of Judaism*, 271-272.

39 Dorff, *Conservative Judaism*, 219.

da destek vermiştir. Bugün Muhafazakâr Yahudiliğin rabbi yetiştiren en önemli kurumu olan New York'taki *Jewish Theological Seminary (JTS)*'deki *Rabbinical School*'da okuyan üniversite öğrencilerini mecburi olarak bir yıl süreyle İsrail'e göndererek İbranicelerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu da bize Muhafazakâr Yahudiliğin İsrail'i ne kadar önemseydiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Aydın, Mehmet. *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya: Damla Ofset A.Ş., 2005.
- Besalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., 2001.
- Bokser, Ben Zion. "Conservative Judaism." *The Jewish Quarterly Review*, XLV/4, (1955): 334-349.
- Brawer, Naftali. *A Brief Guide to Judaism*. Philadelphia: Running Press, 2008.
- Brenner, Michael. *Kısa Yahudi Tarihi*, çev. Sevinç Altınçekiç. İstanbul: Alfa Tarih, 2011.
- Bridger, David. *The New Jewish Encyclopedia*. New York: Behrman House, 1962.
- Davis, Moshe. *The Emergence of Conservative Judaism*. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1963.
- Dorff, Elliot N. *Conservative Judaism: Our Ancestors to Our Descendants*. New York: National Youth Commission, United Synagogue of Conservative Judaism, 1996.
- Gillman, Neil. *Conservative Judaism: The New Century*. New Jersey: Behrman House, Inc., 1993.
- Gordis, Robert. *Understanding Conservative Judaism*. New York: The Rabbinical Assembly, 1978.
- Gürkan, Salime Leyla. *Yahudilik*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2012.
- <http://www.usy.org/escape/na/wheels/> Erişim 11.01.2014
- Karesh, Sara E., M. Mitchell Hurvitz. "Shabbat." *Encyclopedia of Judaism*, ed. J. Gordon Melton. New York: Facts On File, Inc., (2006): 463-464.
- Karp, Abraham J., "A Century of Conservative Judaism in the United States." *American Jewish Year Book 1986*, Himmelfarb, Milton, ve Singer, David, (Ed.), 86: 3-61. Scranton PA: 1986.
- Kitabı Mukaddes*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2010.
- Nadell, Pamela S. Marc Lee Raphael, *Conservative Judaism in America*. New York: Greenwood Press, 1988.
- Raphael, Marc Lee. *Profiles in American Judaism*. San Francisco: Harper & Row Publishers Inc., 1984.
- Rosenthal, Gilbert S. *The Many Faces of Judaism*. New Jersey: West Orange, Behrman House, Inc., 1978.
- Schechter, Solomon. "Zionism: A Statement." *Tradition and Change*, ed. Mordecai Waxman. 457-466. New York: 1958.
- Solomon, Norman. "Zionism and Religion: the Transformation of an Idea." *The Annual of Rabbinic Judaism*, Ed. Alan J. Avery-Peck, William Scott Green, Jacob Neusner, 3: 145-173. Boston: BRILL, 2000.
- Waxman, Mordecai, ed. *Tradition and Change*. New York: The Rabbinical Assembly and United Synagogue of Conservative Judaism, 1994.
- Wigoder, Geoffrey. *The New Standard Jewish Encyclopedia*. New York: Facts On File. Inc., 1992.